

Sosiaali- ja terveysministeriö

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen lausunto vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistaminen valmisteluryhmän loppuraporttiin

Suljettu yksikkö

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue (Pohde) kannattaa esityksen mukaisesta suljetun laitoshoidon järjestämistä julkisen palveluntuottajan toimesta. Rahoituksen osalta todetaan, että Pohteen näkemyksen palvelu tulisi rahoittaa joko kokonaan tai pääosin suoraan valtion kohdennetulla budjettirahalla siten, ettei palvelun rahoitus "huku" yleiskatteeseen. Mikäli lapsen väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla on hänen psyykinen sairautensa, terveydenhuollon palvelut ovat ensisijaisia. On varmistettava, ettei suljettuun yksikköön ohjautuu lapsia, jotka ensisijaisesti tarvitsisivat psykiatrista hoitoa, mutta eivät sitä esim. terveydenhuollon resurssipulan vuoksi saa

Suljetun laitoshoidon osalta Pohde toteaa, että palvelun riittävydestä on huolehdittava kansallisesti. Onko riittävää, että palvelua tuottaa ainoastaan yksi valtion koulukodeista. Suunnitellun yksikön paikkojen määrästä kaivataan selkeämpää arviointia. Suomen pitkät välimatkat muodostavat haasteen nuoren siirtoon yksiköstä toiseen. Suljettu laitos tulisi perustaa alueella, jossa on saatavilla riittävästi osaavaa henkilöstöä. Henkilöstön erityisosaaminen ja riittävyys tulee varmistaa. Tällä hetkellä sijaishuoltoyksiköissä haasteena henkilöstön vaihtuvuus, joten tulisi varmistaa osaavan henkilöstön pysyvyys ja saatavuus. Suljettuun yksikön operatiiviseen toimintaa liittyen esille nousee seuraavia kysymyksiä: miten haastavan nuoren kuljetus järjestetään turvallisesti ja kenen vastuulla kuljetuksen järjestäminen on? Mitkä ovat yksikön henkilökunnan voimankäyttövaltuudet yksikössä koskien nuoren rajoittamista. Ilman selkeitä toimivaltuuksia henkilökunnan, nuoren ja toisten nuorten turvallisuuden varmistaminen vaarantuu. Tuleeko suljetussa laitoshoidossa yksikössä tarkennuksia kiinnipitoon ja eristämiseen, vai noudatetaanko niissä nykyistä lastensuojelulakia. Minkälaista erityisosaamista ja koulutusta tarvitaan fyysisen kiinnipidon ja rajoittamisen turvallisen toteuttamisen takaamiseksi? Mapa tai Avekki ei välttämättä ole riittävä koulutus. Kuljettaminen terveydenhuoltoon voi olla liian iso riski nuoren karkaamiselle.

Selvityksestä ei käy ilmi, että kuka tai mikä taho päättää siitä, kenet sijoitetaan yksikköön vai valitseeko yksikkö asiakkaat. Pohteen näkemyksen mukaan olisi suotavaa, että valinnan tekisi kansallinen moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Selvityksessä jäi myös epäselväksi, että tuleeko sijoitusperusteena täyttyä kaikkien kolmen kriteerin: rikollisuuden, päihteidenkäytön ja aggressiivisuuden. Lisäksi toivotaan "vakavalle" selkeämpää määritelmää. Epäselväksi myös jää sen, että kuka arvioi, onko tarve nuorisopsykiatriselle osasto tutkimuksille / hoitajaksolle tai Tampereen EVA:n tai Niuvan EVA:n jaksolle / tutkimuksille. Sijoituksen jatkuvuus olisi varmistettava, selvityksessä viitataan siihen, että koulukodissa olisi erilaisia yksiköitä, joiden välillä huostaanotettu voisi siirtyä ja omahoitajat voisivat jatkaa hänen kanssaan. Epäselväksi jää, että miten kuntoutumista käytännössä seurataan, millä kriteereillä sijoitettu voisi siirtyä "kevyempään" yksikköön ja mitä mittareita mahdollisesti käytetään. Selvityksessä mainitaan jatkuvasta lääkärin konsultaatiomahdollisuudesta. Olisiko tämä puhelimitse, etänä, videoyhteydellä, fyysisenä käyntinä paikalla? Olisiko kyseessä nuorisopsykiatrian erikoislääkäri vai yleislääkäri?

Suljetun lastensuojelulaitoksen valvonnan osalta on varmistettava, että valvontajärjestelyt ja työnjako eri toimijoiden kesken ovat riittävän selkeitä ja että puuttumismahdollisuudet mahdollisiin epäkohtiin ovat riittävät. Sopimusvalvonnan näkökulmasta nykyinen valtion koulukotien sopimus pohja ei tue sopimusvalvontaa. Ilman selkeästi sovittuja sopimusehtoja ja sopimusvelvoitteita on vaikea varmistaa, että palvelut täyttävät niille asetetut tavoitteet ja laadulliset vaatimukset, esimerkiksi juuri henkilöstön riittävyden osalta. Mikäli suljetun lastensuojeluyksikön palveluntuottajana toimii valtion koulukoti, hyvinvointialueen on saatava käyttöönsä sopimus pohja, joka tukee tehokasta valvontaa ja mahdollistaa

konkreettiset toimenpiteet palvelun laadun varmistamiseksi. Tällä hetkellä sijaishuoltoyksiköissä haasteena henkilöstön vaihtuvuus, täytyy varmistaa osaavan henkilöstön pysyvyys. Mikäli hyvinvointialue järjestää palvelun itse, toiminnan valvonnan tulee olla riippumatonta ja selkeästi organisoitua. Valvonnan ja järjestämisvastuun välisen suhteen on oltava sellainen, ettei se johda valvonnan tehostumukseen tai mahdollisiin eturistiriitoihin. Valvontaviranomaisten ja hyvinvointialueiden yhteistyön on oltava sujuvaa, jotta hyvinvointialueen tuottaman palvelun laatu voidaan varmistaa.

Näkemyksemme mukaan nykyinen Eho-jakso on liian lyhyt. Pidämme tärkeänä, että nuori saisi olla palvelussa riittävän pitkään, jotta tulevaisuudessa ei syntyisi tarvetta palata entiseen tai "pallottelua" sijaishuoltopaikasta toiseen ei enää syntyisi. Pohteen näkemyksen mukaan perusopetus tulee järjestää suljetun yksikön yhteydessä. Suljetussa yksikössä tulee mahdollistaa viriketoiminta ja ulkoilu esim. aidatulla piha-alueella.

Ns. hatkalaisia koskevat ehdotukset

Hatkalaisten osalta nykytilanne on epätydyttävä: käytännössä lastensuojelulla ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia tavoittaa lasta, virka-apumenettely on raskas ja lapsen olinpaikan selvittäminen on varsin vaikeaa ja haastavaa. Karkureissulla oleva nuori altistuu aina päihteiden käytön ja seksuaalisen hyväksikäytön vaaraan. Tällä hetkellä sijaishuoltopaikat täysin keinottomia ns. yhteistyökyvyttömiä nuorten kanssa. Mielestämme tämän vuoksi on perusteltua lisätä nuoren paikallistamiseen ja kiinniottoon sekä kuljetukseen liittyviä oikeuksia. Tarkennusta tarvitaan ehdotukseen siitä, että mikä ero on saattamisella ja voimankäytöllä, jos julkisella paikalla saatetaan autoon. Tilanteessa nuoren ja työntekijän näkemys voi olla hyvin erilainen. Erillisten hatkanuorten kiinniottamiseen erikoistuneen yksikön perustaminen on varmasti perusteltua. Katsomme, että palvelun järjestäjänä tulee olla julkinen palveluntuottaja. Erillinen yksikkö toisi helpotusta yksikön resursseihin ja mahdollistaisi nopeamman etsimisen ja nuoren palauttamisen yksikköön. Kysymyksenä nousee esille, että millaisen koulutuksen kyseisen yksikön henkilökunta tarvitsee ja saa ja mikä tulee olla pohjakoulutuksena. Henkilötarkastus tulee voida tehdä hatkalaisen kiinnioton yhteydessä yleisellä paikalla turvallisuuden takaamiseksi kuljetuksen aikana. Katsomme nuoren kuljetukseen kuuluvaksi tapahtuvaksi myös nuoren saattamisen autoon nuoren suostumuksella. Esityksessä oli oikeus tarkistaa asiakas auton välittömässä läheisyydessä. Tätä pidetään kannatettavana.

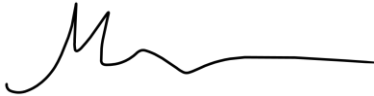
Virka-apusäännös lastensuojelulakiin

Selvityksessä ehdotetaan, että laitoksen johtaja tai muu hänen määräämä henkilö (myös yksityiset palveluntuottajat) voisivat tehdä virka-apupyyntö poliisille. Tämä on hyvä muutos, mutta yksiköillä tulisi edelleen olla velvollisuus ilmoittaa asiasta sosiaali- ja kriisipäivystykselle. Lisäksi tulisi painottaa, että sosiaalihuollon viranomaisen (lastensuojelu & sosiaali- ja kriisipäivystys) tekemä virka-apupyyntö on poliisia velvoittava, eli poliisi ei voi määrittellä noudatetaanko sitä. Tälle hetkellä haasteena on virka-avun saaminen paikalle tarpeeksi nopeasti, koska nuoresta edellytetään näköhavaintoa. Selvityksessä korostettiin riskiarvioinnin kirjaamista virka-apupyyntöön, jonka perusteella poliisi arvioi tarvetta ja kiireellisyyttä. Epäselväksi jää, miten jatkossa selkeytyy poliisin antama virka-apu muuten kuin, että myös yksityinen palveluntuottajalle tulee oikeus tehdä virka-apupyyntö poliisille.

Matkapuhelimen paikannus

Olisi erittäin toimiva muutos, että myös sosiaalihuollon viranomainen voisi pyytää hätäkeskusta tekemään karanteenin nuoren puhelimen hätäpaikannuksen, mikäli epäiltäisiin nuoren olevan vaarassa. Eli päätösvalta nimenomaisesti sosiaalihuollolla asiassa, hätäkeskus toteuttaisi tämän virka-apuna. Kuka sosiaaliviranomainen antaa luvan nuoren puhelimen paikallistamiseen hänen kautta, onko se paikallinen sosiaalipäivystys, laitoksen henkilökunta vai joku muu. Tästä tulisi olla selkeä malli ja ohjeistus, jotta toiminta olisi nopeaa ja jouhevaa. Matkapuhelimen paikannuksen osalta lainsäädännön muuttaminen siten, että hädässä tai vaarassa olevien sijaishuoltopaikasta hatkanneiden lasten paikantaminen on mahdollista nykyistä paremmin, on kannatettavaa.

Oulussa 14.2.2025

Marja Salonen
Palvelualuejohtaja, lasten, nuorten ja perheiden erityispalvelut